

Ігор Мельник

Вулиці Львова

Харків
«ФОЛІО»
2017

Для обліку кожний будинок отримав конскрипційний номер, який одночасно служив адресою. До конскрипційних номерів будинків Галицького передмістя додавався індекс 1/4, Краківського — 2/4, Жовківського — 3/4, Личаківського — 4/4, Середмістя — т. Також для поховання померлих для кожної ділянки був визначений окремий цвинтар: Стрийський (Галицьке передмістя); Городоцький (Краківське); Папарівка (Жовківське); Личаківський (Личаківське та Середмістя).

За військовим переписом 1823 р. Львів налічував 2479 будинків, з яких 314 зосереджувалося в Середмісті, 696 — на Галицькому передмісті, 550 — на Краківському, 447 — на Жовківському і 472 — на Бродівському.

Середмістя поступово звільнялося від кільця фортифікацій й відкривалося для світу та передмість. Розпочали ці роботи із західного боку, де через Полтву збудували три кам'яні містки. До 1790 р. були ліквідовані фортифікаційні укріплення з південної і північної сторін, а в 1802 р. розібрано споруди Низького замку та костелу Св. Духа. Цеглу та камінь з розібраних споруд продавали міщанам для будівництва. Землею з валів засипали рови. Укріплення зі східного боку почали розбирати на початку XIX ст., однак залишили тут Порохову вежу та обидва арсенали. На місці розібраних фортифіка-

Конскрипційний № 159 $\frac{3}{4}$
над брамою кам'яниці
на вул. Ткацькій, 4

цій прокладалися нові вулиці: Нижня Вірменська (тепер Лесі Українки), Нова (Братів Рогатинців), Валова, Підвальна.

У часи наполеонівських війн Львів та Галичину зачепили воєнні дії. Через Львів у 1805 р. марширувало до Моравії російське військо Кутузова, та поверталось — у грудні того ж року після поразки під Аустерліцом. А 27 травня 1809 р. місто зайняли загони союзника Франції — Варшавського князівства, але вже 19 червня польське військо відступило до Жовкви. Однак вже 28 червня до Львова увійшла російська дивізія генерала Меллера-Закомельського. Росія після Тільзитського миру вважалася союзницею Франції і мала намір відібрати в Австрії Східну Галичину. Однак за умовами Шенбурнського миру росіянам виділили тільки Тернопільщину та Чортківщину, і 14 грудня 1809 р. російське військо залишило Львів.

До середини ХІХ ст. галицькі русини, залишаючись лояльними підданими австрійської монархії та вірними католицької церкви грецького обряду, ще не визначились остаточно щодо своєї національної ідентичності.

Національне самовизначення могло піти кількома шляхами:

- поступової германізації, яку прагнула нав'язати своїм підданам габсбурзька династія;

- колонізації, до якої під впливом польської шляхти схилялась більшість священиків та мешканців міст Східної Галичини;

- прагнення до підданства Російській імперії, яка ледь не привласнила Галичину під час наполеонівських війн;

- візії загальнослов'янського єднання і заснування спільної держави з усіма слов'янськими етносами;

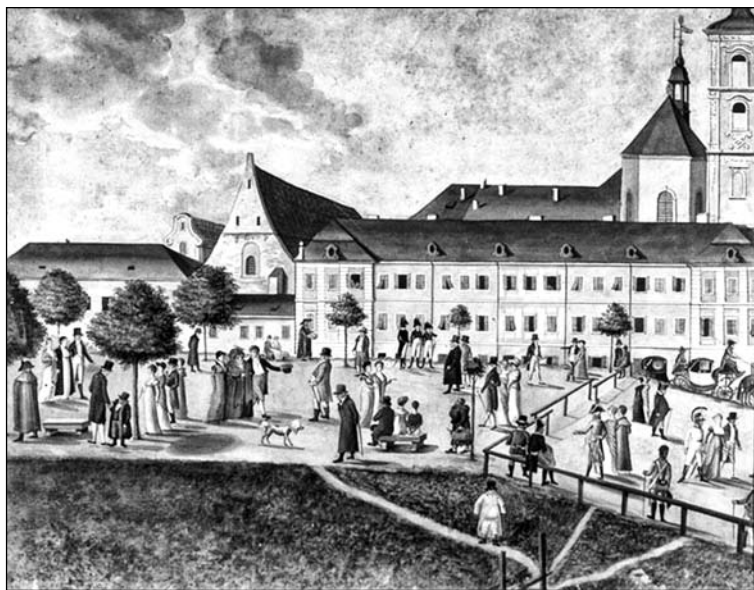
- творення власної, окремої нації галицьких русинів (можливо, із залученням буковинців та закарпатців) і здобуття автономії в межах Австрійської імперії подібно до чехів, хорватів чи словенців:

- злучення своєї долі з наддніпрянськими українцями, найближчими до галицьких русинів за мовою та ментальністю.

Для провідних верств — духовенства, шляхти, міщанства — найпривабливішою виглядала візія стати «поляками русинського походження», щоправда, залишаючись при східному католицькому обряді, бо перехід на латинство вимагав celibату (заборони одруження), а це не приваблювало галицькі священничі роди.

Германофільство побутувало серед частини інтелігенції та урядовців. На Росію тоді оглядалося ще порівняно небагато галичан, бо пам'ятали недавню ліквідацію уніатської церкви на Київщині, Волині та Поділлі та примусове навернення греко-католиків на православ'я.

Простий люд інтуїтивно відчував різницю між «селянською» та «панською» націями у мові, конфесійній приналежності та насамперед в економічній сфері, хоча все ж бачив різницю між селянами-русинами та польськими «мазурами» із Західної Галичини. Гостріше стояло питання про ліквідацію панщини, а тут єдина надія була на цесаря.

Променада на валах із західного боку на початку XIX ст.

Цісар Фердинанд I не підвів. Уже 15 травня 1848 р. в Галичині була скасована панщина — на п'ять місяців раніше, ніж в інших провінціях Австрійської імперії.

Щодо національного самовизначення, то справа затягнулася ще на кілька десятків років, незважаючи на те, що у відозві Головної Руської Ради від 10 травня 1848 р. говорилось, що «ми, русини галицькі, належимо до великого руського народу, котрий говорить однією мовою та складає 15 мільйонів, з яких 3,5 (півтретя) мільйона замешкує Галицьку землю».

Ставилися питання щодо впровадження мови корінного населення у міський простір. Ще на засіданні Головної Руської Ради 8 вересня 1848 р. парох с. Рудно о. Трещаковський запропонував внести до магістрату прохання, щоб назви вулиць у Львові писали теж руською мовою. Подібну вимогу висунув на засіданні Ради 17 листопада 1848 р. професор академічної гімназії, парох церкви Св. Петра і Павла о. Іван Жуківський — щоб «магістрат Львівський свої повідомлення оголошував руською мовою, і щоби по руськи були написи вулиць і площ львівських» (Головна Руська Рада (1848—

Вигляд Львова з гори Вроновських у 1840 році.
Рис. Теофіла Чишковського

1851): протоколи засідань і книга кореспонденції. — Львів, 2002. — С. 84).

Однак революція 1848 р. принесла місту не лише скасування панщини, надії на демократичні зміни та національне відродження галицьких русинів, але й барикади 1 листопада та артилерійський обстріл Середмістя наступного дня.

Після запровадження у 1861 р. Галицького сейму та крайового автономного правління значно пожвавилось політичне життя Королівського столичного міста Львова, яке 1870 р. отримало автономне самоврядування. Однак після поразки у війні 1866 р. з Пруссією та Італією австрійська бюрократія купила підтримку угорської еліти за рахунок перетворення монархії на дуалістичну Австро-Угорщину, а також віддала політичну владу в Галичині польській шляхті, яка заявила про свою лояльність щодо Франца Йосифа I. «При Тобі, Найясніший Пане, стоїмо і стояти хочемо», говорилося в посланні від 10 грудня 1866 р. до цісаря від Галицького сейму.

У 1871 р. введено нумерацію будинків на вулицях та запроваджено кольори дільниць. Нумерація вулиць починалася з лівої сторони вулиці, яка була непарною, у напрямку від центру міста до околиць. Натомість права сторона ставала парною. Нумерація площ йшла за годинниковою стрілкою. Кутові будинки могли мати одночасно дві й більше адрес, бо належали до кількох вулиць. Нагались уникати «нещасливого» № 13, який заміняли № 11А на вулицях та № 12А на площах. Всього на той час було зафіксовано у Львові 242 вулиці і площі.

Після 1871 р. таблички з позначенням вулиць та номерів будинків Галицького передмістя мали білий колір із коричневим обрамленням, Краківського — з червоним, Жовківського — з жовтим, Личаківського — з синім, Середмістя — з червоним.

Межі дільниць понад сто років залишалися незмінними, тільки у 1871 р. до Жовківського передмістя була додана територія між нинішніми вулицею Клепарівською та проспектом Чорновола.

Провідним стилем в архітектурі другої половини ХІХ ст. став історизм, який ще часто називають еkleктикою. Для

раннього львівського історизму характерне захоплення неороманськими та неоготичними формами, поєднаними з так званим аркадним стилем, який використовував півциркульні вікна, аркади та карнизи, нетиньковане мурування охристою чи червоною цеглою.

Це була епоха інтенсивної розбудови міста. До початку ХХ ст. у Львові з'явилися кінний та електричний трамвай, електрика, телефони та інші надбання цивілізації.

Львівська чиншова кам'яниця тих часів будувалася за типовими проектами й прикрашалась ліпниною та декором у стилях неоренесансу, необароко чи неокласицизму, які замовник чи будівничий обирав собі за каталогами. Тож якщо придивитись до кам'яниць уважніше, попри всю різноманітність декору, їх можна звести до кільканадцяти типових зразків. Це був переважно дво-, три-, рідше чотириповерховий будинок, з офіцинами (прибудовами) в глибині подвір'я з довгими балконами-галереями, в плані переважно подібним

до літери П чи Г. На чільному фасаді, як правило, стіни першого поверху (партеру), рідше другого, оздоблювали лінійним чи дощатим рустом (облицювання стіни штукатуркою, що нагадує кладку великими каменями). Вікна були декоровані прямими, звичайними, ламаними, трикутними, лучковими сандриками (карнизами або фронтонами, що влаштовувались над вікнами). Під дахом робили карниз на модульонах (кронштейнах, що підтримували виступ карнизу) або консолях, під ним — прямокутні чи круглі вікон-

Нумерація будинків часом мінялася, № 52 на вул. Генерала Чупринки раніше був № 37А